

Poštovani čitatelji

Povodom 90. obljetnice organiziranog uzgojno-seleksijskog rada u stočarstvu Hrvatske Hrvatski stočarsko-seleksijski centar izdao je prigodnu knjigu. Donosimo isječke iz ove knjige.

*Glavni urednik
Pavo Caput*

Uvod

Rijetke su gospodarske grane koje imaju kontinuitet od 90 godina u svojem trajanju. Uzgojno-seleksijski rad u stočarstvu Hrvatske, kao sustav mjera trajnog unapređivanja, ove godine bilježi 90. godina neprekidne aktivnosti.

Stočarstvo Hrvatske kroz svoju povijest stalno je vezano uz postignuća u uzgoju, selekciji stoke i tehnologijama u zapadnom svijetu, poglavito u srednjoeuropskim zemljama. Takvu orijentaciju poticao je 100-godišnji interes hrvatskog seljaka i društveno-političke okolnosti u hrvatskim krajevima. Može se s ponosom kazati da je stočarska tradicija u Hrvatsko sazdana od jednakih događaja koji su karakteristični i za najrazvijenije stočarske zemlje. Dosezi u uzgoju i selekciji ravnopravni su europskima, a u nacionalnom okviru primjereni specifičnim uvjetima stočarske proizvodnje u pojedinim razdobljima. Karakteristični rezultati prikazani su u ovoj publikaciji.

Tijekom 90-godišnje uzgojno-seleksijske aktivnosti u stočarstvu Hrvatske zabilježeno je nekoliko obljetnica i prijelomnica u radu.

Prigodom 60. godišnjice (1973.) tadašnja Republička seleksijska služba Hrvatske jedina je odlikovana ordenom predsjednika Republike Jugoslavije.

U samostalnoj Republici Hrvatskoj obilježena je 80. godišnjica (1993.) na vrlo svečan način. Tom prigodom izdana je opsežna publikacija o povijesti uzgojno-seleksijskog rada u stočarstvu Hrvatske.

Danas slavimo 90. godišnjicu. Odlučili smo se radno je obilježiti, prigodnim prikazom uzgojno-seleksijskog dosega glavnih vrsta stoke. Ova publikacija ima svrhu ukratko se osvrnuti na relevantne povijesne značajke, a više dokumentirati aktualne rezultate i smjernice uzgojno-seleksijskog rada u stočarstvu Hrvatske. Proširenjem djelatnosti Stočarskog centra Hrvatske na sve glavne mjere poboljšanja i razvoja, njegova glavna zadaća – uzgoj i genetsko poboljšanje stoke dobiva veće mogućnosti razvoja.

Urednik

HRVATSKI STOČARSKI CENTAR
90. obljetnica uzgojno selekcijskog rada u stočarstvu Hrvatske

Najvažniji događaji u uzgoju i selekciji stoke u Hrvatskoj

Početak XIX stoljeća prvi uvoz plemenitih goveda u naše krajeve

- 1898. – prvo matično knjigovodstvo za rasplodna goveda na višem
gospodarskom učilištu u Križevcima
- 1904. – prva pincgavska marvogojska udruga u Vrbovcu
- 1906. – prva simentalna marvogojska udruga u Velikoj Gorici
- 1913. – osnovan savez SAVEZ HRVATSKIH MARVOGOJSKIH UDRUGA
u Sv. Ivanu Žabno
- 1939. – formirana centralna matična kartoteka rasplodnih goveda u Zagrebu
- 1948. – počelo umjetno osjemenjivanje krava u Križevcima
- 1956. – započelo progeno testiranje rasplodnih bikova
- 1957. – Savez marvogojskih udruga pripojen Zadružnom stočarskom savezu
- 1960. – Osnovan Stočarski selekcijski centar Hrvatske, koji preuzima poslove
uzgojno selekcijskog rada od Zadružnog stočarskog saveza
- 1968. – započinje kompjuterska obrada uzgojno selekcijskih podataka
- 1974. – donesen Program gojidbene izgradnje u govedarstvu Hrvatske
- 1974. – osnovano Svjetsko udruženje uzgajivača simentalne pasmine goveda
u Zagrebu
- 1979. – donesen Program gojidbene izgradnje svinja u Hrvatskoj
- 1987. – kompjuterska obrada uzgojno selekcijskih podataka obavlja se na
sistemu Stočarskog selekcijskog centra
- 1992. – donesen novi Program gojidbenog stvaranja goveda u Hrvatskoj
- 1993. – članstvo u Interbullu
- 2001. – članstvo Europskog udruženja uzgajivača simentalne pasmine goveda
- 2002. – otvoren centralni laboratorij za ispitivanje kakvoće mlijeka
- 2003. – otvorena prva aukcijska dvorana za prodaju rasplodne stoke

Provedba uzgoja i selekcije domaćih životinja u budućem razdoblju

U prethodnom djelu publikacije nastojali smo se osvrnuti na povijesni dio razvoja stočarstva, uzgoja i selekcije, kao i na postignute rezultate u dosadašnjem radu.

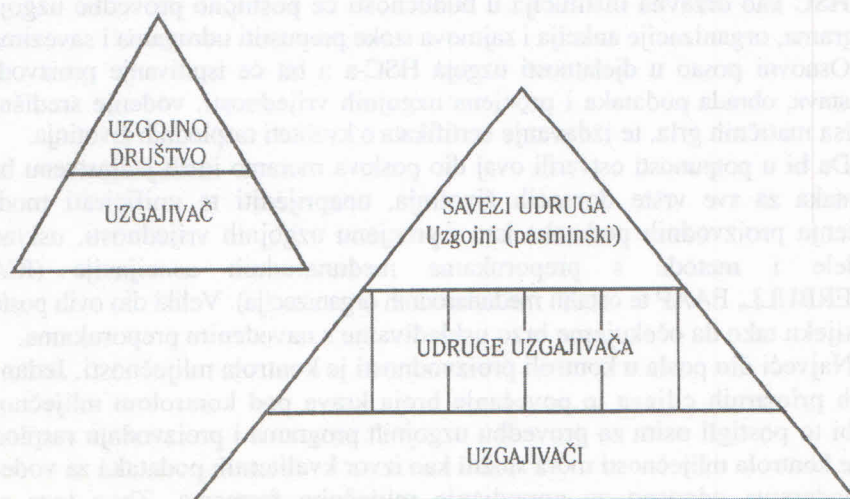
Uzgoj i selekcija su kroz sve ovo vrijeme pratili strukturu i organizaciju stočarske proizvodnje i prilagođavali joj se. Problemi stočarstva danas su u nepovoljnoj strukturi gospodarstava koja se bave ovom proizvodnjom. Ona ne

zadovoljava niti sa zemljišnim posjedima, a niti sa brojem stoke na gospodarstvu, dobna struktura je loša. Treba naglasiti i da je razina menadžmenta i upravljanja stočarskom proizvodnjom također na dosta niskoj razini. Iz svega navedenog vidljivo je da se naša poljoprivredna proizvodnja mora prestrukturirati. Reforma poljoprivrede koja je u tijeku sigurno će potrajati sljedećih 10 godina. U tom vremenu doći će do značajne promjene u sadašnjem stanju na gospodarstvima, ona će se okrupniti, proizvodnja će se specijalizirati, razina znanja i menadžmenta podići na veću razinu. Ne smijemo zanemariti niti utjecaj postupnog približavanja i ulaska u EU. Ovaj proces nam pomaže i primorava nas da ubrzamo prestrukturiranje ali nam ujedno i nameće određena pravila ponašanja, standarde, kao i buduće tržišne odnose u poljoprivredi u kojima će se naći naše stočarstvo ulaskom u EU.

Činjenica je da u kratkom vremenu moramo napraviti puno velikih koraka, a ponekad i više odjednom. Zbog toga moramo pratiti trendove EU poljoprivrede, služiti se njihovim iskustvima i tražiti vlastiti put u razvoju stočarske proizvodnje. U svijetlu ovih okolnosti uzgoj i selekcija u stočarstvu morat će doživjeti velike promjene. Najviše će se sigurno promijeniti organizacija provedbe uzgojno seleksijskog rada.

Uzgoj i selekcija će postati primarni cilj i zadatak stočara koji se bave ovom proizvodnjom kao i pojedinih organizacija, društava, pojedinaca koji će pronaći svoj interes u obavljanju ovog posla.

Sama organizacija uzgoja i selekcije trebala bi biti organizirana na sljedeći način:

Uzgojni savezi - društva predlagati će i provoditi uzgojne programe za pojedine vrste i pasmine domaćih životinja. U svom poslu bit će samostalni, a glavni pokretač inicijative bit će interes uzgajivača koji će se definirati kroz uzgojne ciljeve.

Samo postizanje ciljeva kroz plan i program uzgoja obavljat će stručnjaci u uzgojnim savezima i društvima. Sigurno će još jedno vrijeme povjeravanje ovih poslova te donošenje uzgojnih programa biti pod povećanim nadzorom od strane nadležnih institucija (HSC) i MPŠ-a ali će se organizacijom saveza i društava te njihovim stručnim i kadrovskim ekipiranjem ovaj proces ići brže i efikasnije. Poticanje uzgoja, udruga i saveza od strane države bit će jedan od preduvjeta ustroja novog modela provedbe uzgojnog programa te će dinamika ostvarenja ovog posla ovisiti o načinu i mogućnosti poticanja ovoga posla.

Kao nositelji uzgojnih programa u budućnosti udruge i savezi moraju se aktivno uključiti u rad, te se kadrovski, tehnički i stručno ekipirati. Jedan od osnovnih zadataka HSC je ustroj i osposobljavanje ovih budućih nositelja uzgoja i selekcije te postupno uvođenje nove organizacije provedbe programa i planom uzgoja u praksu.

Cilj svakog uzgoja je sa zdravim životinjama i visokom proizvodnošću poboljšati konkurentnost stočarske proizvodnje. Da bi se to postiglo, potrebna je zajednička suradnja poljoprivrednika, udruga, saveza i centara za umjetno osjemenjivanje i institucija koje rade i prate ovaj posao.

Centri za umjetno osjemenjivanje u RH moraju se intenzivno povezati s udrugama uzgajivača i stočarima čak i na razini vlasništva što će osigurati dobru provedbu uzgojnog programa ali i korištenje genetskog materijala.

HSC kao državna institucija u budućnosti će postupno provedbe uzgojnih programa, organizacije aukcija i sajмова stoke prepustiti udrugama i savezima.

Osnovni posao u djelatnosti uzgoja HSC-a a bit će ispitivanje proizvodnih svojstava, obrada podataka i procjena uzgojnih vrijednosti, vođenje središnjeg popisa matičnih grla, te izdavanje certifikata o kvaliteti rasplodnih životinja.

Da bi u potpunosti ostvarili ovaj dio poslova moramo imati jedinstvenu bazu podataka za sve vrste domaćih životinja, unaprijediti te unificirati modele praćenja proizvodnih podataka kao i procjenu uzgojnih vrijednosti, uskladiti modele i metode s preporukama međunarodnih asocijacija (ICAR, INTERBULL, EAAP te ostalih međunarodnih organizacija). Veliki dio ovih poslova je u tijeku tako da očekujemo brzo usklađivanje s navedenim preporukama.

Najveći dio posla u kontroli proizvodnosti je kontrola mliječnosti. Jedan od naših primarnih ciljeva je povećanje broja krava pod kontrolom mliječnosti. Da bi to postigli osim za provedbu uzgojnih programa i proizvodnju rasplodne stoke kontrola mliječnosti mora služiti kao izvor kvalitetnih podataka za vođenje gospodarstva odnosno za upravljanje mliječnim farmama. Zbog toga smo

opremili i organizirali jedan od najsuvremenijih laboratorija za kontrolu mlijeka u ovom dijelu Europe. Organizacijski i tehnički sposoban je za vrlo kvalitetnu analitiku mlijeka. Osim uobičajenih analiza mlijeka, kemijske karakteristike, broja somatskih stanica, broj mikroorganizama, omogućili smo i ispitivanje sadržaja uree u mlijeku. Ovaj široki broj analiza uz brzo i obuhvatno izvještavanje proizvođača o rezultatima koristit će uzgajivačima u proizvodnji mlijeka pa se nadamo da će veći dio proizvođača ući u kontrolu mliječnosti. Uz brojne nove usluge koje su u pripremi nadamo se da će za provedbu poslova uzgoja i selekcije biti veći broj zainteresiranih uzgajivača te da će nova organizacija poslova doprinijeti boljoj i bržoj genetskoj izgradnji domaćih životinja, a samim time koristiti ukupnom stočarstvu i stočarima u RH.

Novi poslovi Hrvatskog stočarskog centra u budućnosti

Postojeće okruženje poljoprivredne proizvodnje u RH s ciljevima i strategijom razvoja poljoprivredne proizvodnje nameću nam brzo prestrukturiranje i prilagodbu naših gospodarstava. Da bi to mogli provesti u dijelu stočarstva nužno je izvršiti i reformu institucija koje sudjeluju u stočarskoj proizvodnji. Potrebno nam je u kratkom roku provesti mnogo novih poslova i osposobiti što više naših gospodarstava za kvalitetnu i konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju.

Uredbom Vlade RH (78/83 n.n.) HRVATSKI STOČARSKO SELEKCIJSKI CENTAR promijenio je dio djelatnosti, a posljedično tome i naziv ustanove u HRVATSKI STOČARSKI CENTAR.

Cilj Vlade je stvoriti jaku stočarsku instituciju koja će koncentracijom poslova, stručnjaka i znanja te jednostavnijom i efikasnijom organizacijom omogućiti brži razvoj i bolje prestrukturiranje naših gospodarstava u stočarskoj proizvodnji.

Djelatnosti hrvatskog stočarskog centra

- Provedba uzgojno selekcijskog rada i genetskog unapređivanja domaćih životinja
- Ispitivanje kakvoće stočarskih proizvoda
- Razvoj stočarske proizvodnje
- Oplemenjivanje selekcija i introdukcija biljnih kultivara
- Obilježavanje i vođenje evidencije svih obilježenih grla
- Priprema i podnošenje zahtjeva za poticaje u stočarstvu

I.

Dosadašnji najveći dio poslova HSSC-a Provedba uzgojno selekcijskog rada i genetskog unapređenja domaćih životinja i dalje ostaje važan segment rada HSC-a. Pod pojmom ovih poslova odvijaju se sljedeće aktivnosti:

1. Provedba uzgojno selekcijskih programa
2. Ispitivanje proizvodnih svojstava
3. Izračuni uzgojnih vrijednosti
4. Izdavanje potvrda o podrijetlu
5. Koordinacija uzgojnih programa
6. Zaštita i očuvanje izvornih i zaštićenih pasmina
7. Organizacija prometa uzgojno valjane stoke
8. Organizacija stočarskih izložbi

Dio ovih poslova u budućnosti preuzet će sami uzgajivači savezi i društva. Ovaj prelazak na novu organizaciju uzgoja bit će postepen, a ovisit će prije svega o razvoju i mogućnostima samih udruženja.

Cilj HSC-a je što prije osposobiti udruženja i Saveze za ovaj posao te zbog toga intenzivno radimo na pomoći oko uspostave novih Saveza. U 2002. godini osnovan je Savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja. U 2003. Savez udruga uzgajivača hrvatskog hladnokrvnjaka, priprema se osnivanje udruge uzgajivača holstajn- friesland pasmine kod goveda.

HSC će u budućnosti punu pažnju posvetiti ispitivanju proizvodnih svojstava i procjene uzgojnih vrijednosti uz koordinaciju uzgojnih programa te radu na zaštiti i očuvanju izvornih i zaštićenih vrsta domaćih životinja.

II.

Ispitivanje kakvoće stočarskih proizvoda obuhvaća kontrolu kakvoće mlijeka te kontrolu kvalitete trupova i polovica zaklanih životinja na liniji klanja.

II.-a

Uspostava središnjeg laboratorija u Republici Hrvatskoj

Tradicionalna stočarska, pa time i mljekarska proizvodnja, te prerada mlijeka u najrazličitije mliječne proizvode, karakteristika su Hrvatske od davnih vremena. Stoljećima su nastajali, pa sve do danas obogaćivali stolove naši domaći izvorni mliječni proizvodi.

Prepoznavanje kvalitete tih proizvoda i običaji konzumiranja prenosili su se iz generacije u generaciju.

Nije to bilo samo bogatstvo domaćeg zdravog svježeg mlijeka, fermentiranog mlijeka i vrhnja, maslaca i sira, te njihovih nusproizvoda vrlo visoke hranjive vrijednosti, već i stvaranje pravih izvornih hrvatskih jela od mlijeka i na bazi mlijeka i mliječnih proizvoda, koja i danas doprinose bogatstvu obroka i prehrane u cijelosti. Ovom plemenitom djelatnošću (proizvodnjom dragocjene hrane), mogli su se uvijek uspješno baviti samo vrhunski majstori.

Mlijeko se prerađivalo na razne načine od kućne radinosti, obrtničkih radionica, malih mljekarskih pogona do velikih modernih industrijskih preradbenih pogona i moderne tehnologije. Tome je doprinio i razvoj industrije općenito, te povećanje stanovništva u gradovima, otvaranje tržišta i povećanje potrebe za mlijekom i mliječnim proizvodima. Danas tržište traži, jer potrošači prepoznaju kvalitetu mlijeka i mliječnih proizvoda, tipično tradicionalnu kvalitetu baš kao što je "izvorno hrvatsko".

U ranijim razdobljima, koncentracija stočarske proizvodnje na određenim dijelovima Hrvatske uvjetovala je pogone za preradu mlijeka. Tako su nastajale mljekare čiji su proizvodi svojom kvalitetom bili prepoznatljivi kod nas i u svijetu.

Izgradnjom mljekara nastajao je i organizirani otkup i isporuka mlijeka u Hrvatskoj, što je seoskim gospodarstvima omogućilo prodaju mlijeka, a mljekarama siguran izvor mlijeka za preradu što je bio i ekonomski interes.

U tom odnosu isporučitelja mlijeka i prerađivača, utvrđivala se kvaliteta mlijeka kako bi se mlijeku odredila vrijednost i na temelju toga se plaćalo mlijeko.

Kontrolu mlijeka obavljale su mljekare, jer su jedino one imale tehničke i stručne mogućnosti. To je kod isporučitelja mlijeka stvaralo sumnju u način utvrđivanja kvalitete mlijeka čak do sumnje u umanjivanje vrijednosti mlijeka u korist mljekare, a na štetu isporučitelja mlijeka.

Zato su, dugi niz godina, a po uzoru na druge zemlje razvijene mljekarske privrede, i isporučitelji mlijeka i mljekarske industrije Hrvatske poticali ideju o otvaranju jednog, jedinstvenog neutralnog laboratorija za kontrolu kvalitete mlijeka koji bi osiguravao jedinstvene kriterije utvrđivanja kvalitete i jedinstvene uvjete plaćanja mlijeka za sve mljekare i sve isporučitelje mlijeka u Hrvatskoj.

Napokon, odlukom Hrvatske za uključivanje u međunarodne integracije, posebno u EU, nužno je prilagoditi se kako glede zakonskih odredbi, tako i mljekarske prakse, uvjetima koje postavlja EU.

Na temelju Zakona u stočarstvu 17. listopada 2000., a po uzoru na EU donesen je "Hrvatski pravilnik o kakvoći svježeg sirovog mlijeka", koji je stupio na snagu 01. 01. 2001. godine.

Također po uzoru na način kontrole mlijeka u europskim zemljama odlučeno je započeti rad na projektu "Sustav kontrole kvalitete mlijeka u RH" i uspostavi Središnjeg laboratorija.

Uspostava sustava kontrole kvalitete mlijeka u Republici Hrvatskoj

Na projektu sustava kontrole mlijeka u RH, iniciranog od Ministarstva poljoprivrede i šumarstva (MPŠ RH) i HSC-a (Hrvatski stočarski centar) radimo od srpnja 2001. godine.

TEMELJ I POLAZIŠTE SUSTAVA KONTROLE

Temelj i polazište sustava kontrole mlijeka u RH je "Pravilnik o kakvoći svježeg sirovog mlijeka" usklađen s propisima EU, a vezan je na Zakon o stočarstvu, Zakon o veterinarstvu i druge važeće propise.

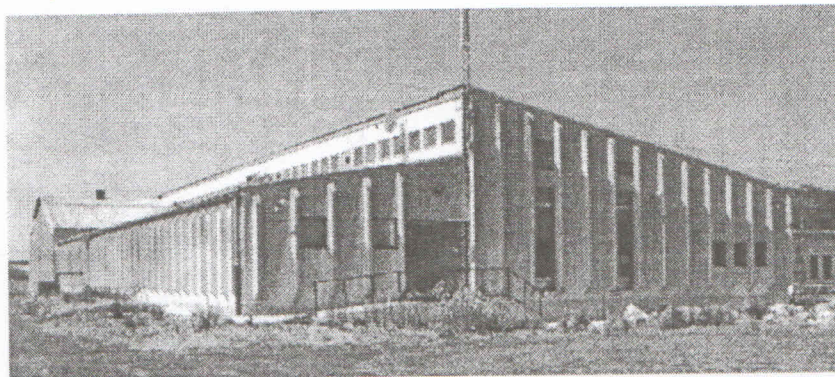
U provođenje sustava uključeni su: Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva RH, Agronomski fakultet Zagreb (referentni laboratorij) i HSC.

Za realizaciju projekta, provedbu sustava kontrole mlijeka i vođenje laboratorija nadležan je HSC. Osim toga subjekti sustava su mljekare i proizvođači.

Investiciju vrijednu 20 mil. kuna nosili su:

MPŠ RH u dijelu nabave opreme za laboratorijska ispitivanja koju je MPŠ 5. 9. 2002. godine ugovorom prenio na HSSC.

To je iznos od 50% ukupnog ulaganja, a ostali dio ulaganja izvršio je HRVATSKI STOČARSKI CENTAR.

Za lokaciju SREDIŠNJEG LABORATORIJA ZA KONTROLU MLIJEKA određeni su prostori u Križevcima.

Na ukupno 1000 m² smješten je SLKM sa svim sadržajima za ispravno funkcioniranje.